

УДК: 821.161.2-32.09-054.72»192/193»

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ ДИСКУРС МАЛОЇ ПРОЗИ ДМИТРА ТЯГНИГОРЕ

Ірина ЖИЛЕНКО

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
кафедра германських мов і зарубіжної літератури,
вул. Огієнка, 61, Кам'янець-Подільський, 32300, Україна,
e-mail: ariadna_365@mail.ru*

Розглянуто еміграційну творчість письменника-патріота Дмитра Тягнигоре. З'ясовано активну громадянську позицію автора, проаналізовано твори малої прози з погляду проблемно-тематичного спрямування та жанрово-стильової домінанти. Наголошено, що письменник тяжіє до народно-фольклорних традицій в літературі. Тема козацтва й боротьба за державність є головними у його творчості. Сильна, вольова жінка, яка виступає в ролі народної месниці – зразковий образ героїні, що існує в українській літературі з минулих часів. Дидактичні висновки і казкові елементи роблять прозу Дмитра Тягнигоре цікавою, змістовною та корисною для молоді сучасної України.

Ключові слова: воля, козацтво, жінка-месник, фольклор, оповідання.

За час існування України як незалежної держави у літературознавство повернулося багато імен письменників, які внаслідок Жовтневого перевороту й національно-визвольних змагань опинилися поза межами батьківщини. Про них складають антології та словники, видають їхні твори окремими виданнями, тобто усіяко популяризують їхню творчість. Діяльність письменників-емігрантів знаходиться на вістрі дослідження багатьох науковців, серед яких О. Астаф'єв, О. Баган, Н. Буркалець, І. Бурлакова, І. Васишин, І. Воронюк, Н. Мафтин, Ф. Погребняк, М. Ткачук, О. Рарицький, О. Харлан та інші.

Там, на чужині, продовжуючи традиції української літератури, митці діаспори зверталися до тематики славних часів козащини, істотної частини героїчного минулого народу. Розуміючи унікальність українців, автори прагнули відтворити волелюбний дух предків. Серед творів, написаних в еміграції – роман Юрія Липи «Козаки в Московії», повісті «Орли» і «Крутіж» Богдана Лепкого, оповідання Антіна Чекмановського зі збірки «Віки плывуть над Києвом» та інші, яким приділено певну увагу з боку дослідників.

Однак ще багато імен залишаються невідомими в українському культурному просторі. Серед них – Дмитро Тягнигоре, природне почуття любові до України якого є важливим компонентом громадянського духу письменника. Національно-патріотичний дискурс його прози варто розглянути з погляду боротьби за незалежність, у чому й виявляється *актуальність дослідження*.

Мета роботи – виявити засади національно-патріотичного дискурсу в малій прозі Дмитра Тягнигоре, звернення якого до історичного матеріалу є намаганням осмислити

минуле України в якісно новому духовному контексті, спрямованому на виховання в молоді духа козаччини.

Для реалізації мети необхідно виконати такі завдання: окреслити біографічні дані митця; виявити тематичні вектори спрямування у його малій прозі; визначити деякі художні особливості оповідань.

Про Дмитра Тягнигоре (справжнє прізвище Сідлецький) маємо небагато відомостей, проте нам вдалося з'ясувати дещо нове стосовно життя й творчості. Народився приблизно у 1880-ті роки на Київщині. Був православним священником. У часи Визвольних змагань – старшина Армії УНР. Під час еміграції перебував у Польщі, на Кубі й у США (1924–1930) [7]. Писав публіцистику, драматичні твори, малу художню прозу. Перші твори з'явилися 1924 року, спочатку в часопису «Дніпро» (Трентон, США), потім в «Українському Голосі» (Вінніпег, Канада) [4, с. 6]. Видав три збірки оповідань, що вийшли друком у Вінніпезі: «Козацьке серце і інші оповідання» (1927), «Розбійник Іван Пушкар і інші оповідання» (1936), «Королева розбійників і інші оповідання» (1938). Окремі твори друкував у виданнях «Календар Українського Голосу», «Сіач: Вісник Української автокефальної православної церкви в ЗДА» тощо. Інформацію про вистави за творами Дмитра Тягнигоре – водевіль «Землетрус», жарт «Жид сватом», драми «Жертви целібату», «Сотничиха Гандзя», «Пімста», «Татарка» та інші – містили оголошення в газеті «Свобода» у 1929–1930-х роках. У виставах, що відбувалися при Українській Православній Церкві, грали члени організації «Молодого Козацтва». У 1931 році Дмитро Тягнигоре на доручення архієпископа Теодоровича виїхав до Бразилії для організації УАП Церкви. Помер у колонії Ірасема (Ірапутан) 1945 року [7].

Деякі відомості про життя письменника знаходимо в його творах. Так, із оповідання «Як я отаманував на Січі» дізнаємося, що Дмитро – це ім'я, яке він отримав при святому Хрещенні, а Тягнигоре – *«прибране з того часу»*, коли у 1896 році був отаманом «січового товариства на острові Хортиця на ріці Буг, недалеко від Брацлава» [4, с. 109]. Письменник з великим зацікавленням слухав оповідання свого дідуся про запорізьких козаків, добре знав історію рідного краю, добре навчався в гімназії, багато читав і сам почав писати вірші російською й українською: «Слово рідне, скатоване, під червоне сукно сховане...». Вчитель, що прихильно ставився до учня, зацікавився його творчістю й попередив, щоб той не носив «вогонь у кишені». Але трапилося так, що за твір Кониського, який москвич Іванов назвав «глупой хахлацкой литературой», його відрахували з навчального закладу. І тоді разом із друзями він вирішив організувати Запорізьку Січ: «Неньку-Україну визволяти, слави добувати» [4, с. 116]. Романтично налаштовані юнаки почали свою діяльність: оселилися на острові, підняли прапор, склали присягу перед образом Покрови Пресвятої Богородиці, виготовили універсал, почали рибалити на зразок своїх предків і залучати до свого гурту нових козаків. Однак недовго козакували, їх вислідив агент таємної поліції, тож молоді «запорожці» змушені були повернути додому. Дмитро Тягнигоре сховав на острові прапор, булаву, печатку, зброю, одяг, сто двадцять срібних рублів і універсал. Юнак вирішив, що на те була «Божа воля. Значить, ще не наспіла пора Україні вільною бути» [4, с. 125–126].

Така патріотична налаштованість врятувати неньку-Україну залишилася з ним на все життя.

Про патріотизм автора свідчать деякі газетно-журнальні публікації. Зокрема О. Войценко писала про заклик священика Дмитра Сідлецького до українців Канади допомогти українським емігрантам переселитися до Канади, бо ті «вже другий рік бідують на острові Кубі – в Гавані, під пекучим сонцем і марно тратять свої сили і життя [...] Хоч часточку з них визвольте – се молоді, здорові люде – вони найдуть собі працю...» [2, с. 361].

Письменник завжди був душею з батьківщиною. Чого варті його полум'яні слова про виступ відомої співачки Соломії Крушельницької в Пітсбургу 1928 року: «...заспівала люба доня України. Ніжний приємний її голос то неначе до хмар підіймався, щоб українську пісню на весь широкий та великий світ було чути, то неначе рясний хрещатий барвіночок по землі стелився, щоби предки наші чули, що ще не вмерла Україна!». Ці рядки з «Нового слова» від 5 квітня 1928 року приводить, аналізуючи творчість співачки, поет і композитор А. Житкевич [3].

Звернемо увагу на тематичну складову малої художньої прози Дмитра Тягнигоре. Майже в усіх творах відчутна нестримна, палка любов автора до рідної України, а бажання розповісти читачеві про славне минуле проходить червоною стрічкою крізь усі зазначені вище книги. Вже у вступному слові до першої збірки читаємо такі натхненні слова про творчість Дмитра Тягнигоре: «...маєш враження, що се не плоди фантазії плодового письменника, тільки оповідання, списані на скору руку за якимсь добродушним оповідачем під час забави, чи на вечерицях. Легкість стилю Дмитра Тягнигоре і враз з ним буйний полет фантазії – отсе головні прикмети його писань. Та що найбільше робить Дмитра Тягнигоре симпатичним, се його щирий, невимушений патріотизм та людяність, які пробиваються з кожного його оповідання» [4, с. 6]. Хоча автор слів не вказаний, зробимо припущення, що це – редактор «Українського Голосу» Мирослав Стечишин (1883–1947), якому з нагоди двох років співпраці письменник присвятив перше оповідання в книзі. Вступне слово й стало чи не єдиною оцінкою творчості автора-початківця. Таке позитивне враження від його творів надихнуло Дмитра Тягнигоре на подальшу творчість.

Письменницьким кредо можна вважати слова героя з оповідання «Отаман Щерба»: «Страждання наших предків не повинно забуватися. На тих жертвах, страждання і терпіннях збудується самостійна Україна» [6, с. 45]. В іншому творі автор зауважив, що тяжкі часи переживає тепер український народ, маючи на увазі післяжовтневий період, але «не краще було і в давно минулім», адже тоді були великі герої, які «боронили рідний край і святу віру православну» [4, с. 91].

Отже, тема козацтва є провідною у творчості Дмитра Тягнигоре. Козак – оборонець свого народу – зазвичай виступає продовжувачем сімейної традиції, тому йде до Матері-Січі навчатися козацькому мистецтву і стає справжнім лицарем. Якщо раптом батько потрапляв до турецького полону, син ішов його визволяти (оповідання «За батьком»).

Уважаємо, що письменник був добре обізнаний з українським фольклором, козацькими літописами, українською історією, творами видатних митців ХІХ століття,

особливо – з поемами Т. Шевченка і повістю «Тарас Бульба» М. Гоголя. Малій прозі Дмитра Тягнигоре притаманні фольклорні традиції, домінування діалогічного типу письма, глибока символіка, яскраві художні засоби живопису. Структура й композиція творів схожа на казкову зі вступними та заключними, часто дидактичного змісту, висновками-резюме. «Є люди, котрі уміють зручно підійти кого будь і ввести в біду, а особливо трапляється тоді, коли серце жадає пімсти. О, тоді чоловік пускається на все, аби утопити свого ворога, подивитися на його нещастя, упитися його сльозами і заллати ними своє палаюче серце» – так розпочинається оповідання «Пімста» [4, с. 185].

Твори Дмитра Тягнигоре сповнені народної мудрості. Молодий герой оповідання «Ще ревуть пороги» на питання старого козака, чому не дали відсіч москалям («де ваша сила козацька?»), яких Катерина прислала зруйнувати Січ, отримує таку відповідь: «... братньої крові проливають не годилось». Письменник вважає, що буде помста, і словами козака грозить імператриці: «Так твої нащадки колись по чужій землі будуть тинятись». Автор вірить у світле майбутнє, тому його герой іде послухати шум порогів і тішить себе думкою: «...поки пороги ревуть, ще не вмерла Україна» [4, с. 95–96].

Автор у творах прокладає місток між минулим і сьогоденням. Так, у легенді «Меч, яким здобувається воля» віра Дмитра Тягнигоре підкріплена сподіванням про народну Єдність. Він запевняє, що сила усіх козаків зібрана у величезному мечі, який не під силу підняти одній людині. Меч до певного часу зберігається в землі й довго ще пролежить у горах, аж поки «...самі дзвони не задзвонять», та прийде час, і цей меч стане легким, мов перо [7, с. 107–108]. В оповіданні «Воля України і коваль» ідеться про волю, символом якої виступає дівчина у віночку з синьо-жовтими квіточками. Вінок у цьому контексті означає славу, перемогу. Дівчинка змушена ховатися, тікати від переслідувачів [6, с. 135], що стає знаком тієї України, яка бореться за своє визволення.

Дмитро Тягнигоре не лише вірить у її майбутню славу, він і працює заради неї. Історик В. Бондаренко, досліджуючи вільнокозацький рух в Америці, зазначив, що православний священник Сідлецький 1931 року в колонії Гонсалес Жуніор заснував організацію «Молоде Козацтво», представниками якою були молодіжні громади Українського Союзу. В організації впровадили принцип єдиноначальства, існувала жорстка військова дисципліна та карний кодекс на випадок невиконання наказів. Збиралися козацькі старшини, самого організатора називали «Батьком Отаманом». Проводилася й культурно-освітня робота, зокрема існували школа українознавства, два хори, духовий оркестр, бібліотека, аматорський гурток тощо [1, с. 26].

Така інформація допомагає зрозуміти головну тему оповідання «Під блакитно-жовтим прапором», у якому молодь Америки іде на допомогу Україні здобувати свободу. Твір, названий сенсаційною повістю, хоча має усі ознаки оповідання, містить як реалістичні, так і неоромантичні тенденції. Серед реалістичних – звістка про початок повстання проти «московсько-жидівської навали», «в самій Московщині великі розрухи», лунають заклики про допомогу тощо. До неоромантичних можна віднести героїчну налаштованість молоді, яка з полум'яними серцями рятувала Україну. Інші відомості – про час, коли пробудилися від сну Олекса Сагайдачний, Іван Кривоніс, Іван Орлик та інші народні месники – слугують джерелом героїко-містичного дискурсу.

Найвні в оповіданні й автобіографічні елементи з часів існування «Молодого Козацтва», як-от: статті в часописах, формування козацтва, виконання козацьких пісень, звернення отамана до козаків тощо. У творі збережені традиції українського лицарства. Загони вирушають на велику Україну під жовто-блакитними прапорами, у місцевій церкві відправлено утрєню, священники благословили козацтво на велике діло, з хлібом-сіллю випровадили. Сторінки, присвячені перебуванню козаків поблизу української території, містять безліч топонімів та гідронімів (міста Резина, Рибиця, Воронково, Кодими, Одеса, Немирів, Козятин, ріки Дністер, Буг, Дніпро, Чорне море). Така гарна ідея – повернення козацтва – як бачимо, мала всі підстави до реалізації мети. Оповідає Дмитро Тягнигоре й про гучні бої, в яких перемогли козаки більшовицьке військо й нарешті очистили Київ від ворога. «Кошовий зі старшиною відвідали сплюгавлену і знівечену хижим ворогом Печерську Лавру, Миколаївський собор, побудований гетьманом Мазепою. Відтак направились до Софійського Собору. Там на площі ще стояв пам'ятник гетьмана Богдана Хмельницького». Автор пише, що «всюди видні були сліди рук безбожного і кривавого звіря» [5, с. 151]. Молоді люди умилися у водах священної ріки Дніпра, прочитали Універсал, у якому вміщувалося звернення: «Український народе! Ти знову став вільним і незалежним господарем своєї землі! Най жиє самостійна соборна Україна!» [5, с. 152].

Тема жінок-месниць займає також важливе місце у творчості письменника. В аналізованому творі нарівні з чоловіками беруть участь і жінки, серед них – отаман Текля Зозуля. В оповіданні «Оборона Святині» одним реченням Дмитро Тягнигоре змальовує долю таких жінок: «Ставили чоло ворогам не лишень незабутні лицарі козаки, але і їх не менше славні і хоробрі жінки, і вони, коли приходив тяжкий, скрутний час, кидали кочерги, брали в руки мушкети, шаблі, сідали на коней і, мов ті колишні Амазонки, ставали до бою, своєю кров'ю рідну землю напували, за смерть своїх мужів, братів, суджених ворогам мстили, святині від бісурменів боронили, в тяжкій неволі турецькій, татарській, ляхській томилась, насильство і наругу невірних над собою терпіли» [4, с. 91].

Особливістю творчості Дмитра Тягнигоре є зображення дівчини, жінки, яка майже ні в чому не поступається чоловікові. Жіночий персонаж зазвичай відрізняється від образу дівчини, яку традиційно в українській літературі показували скромною, сором'язливою, нерішучою. З одного боку, автор виступає продовжувачем традицій української прози – М. Старицького («Облога Буші»), П. Куліша («Орися»), Клима Поліщука («Отаманша Соколовська»), а з другого – відчувається вплив американського середовища, де жінка відіграє в суспільстві більш активну роль. Згадаймо, що у США та країнах Європи головними вимогами феміністок 20–30-х років були рівність жінок і чоловіків при голосуванні, право на можливість отримання жінками вищої освіти, можливості працювати тощо. Жінка-феміністка бере активну участь у демонстраціях, акціях протесту, що не могло не позначитися на творчості Дмитра Тягнигоре.

Героїня його творів активна, за необхідних обставин рішучо стає на бік боротьби й нарівні з чоловіком воює, отримує перемогу або гине. Ось деякі назви таких творів: «Козаче серце», «Жінка-месник», «Бранка Галя», «Українська кров» та інші. В оповіданні «Дівчина-месник» сказано: «...а були справжні месники, але про них не

згадується в історії» [6, с. 101]. Часто жінки допомагали козакам, перебуваючи в полоні, як у творах «В турецькій неволі», «Над молодістю сонечко зійшло, а над старістю зайшло». Жіночі образи Дмитра Тягнигоре дещо споріднені з героїнями творів Осипа Назарука («Роксолана») й Ліни Костенко («Маруся Чурай»). Вони сміливі не лише в бою, а й у буденному житті проявляють рішучість і часто грають роль «першої скрипки»: лише побачились – поцілувались – закохались – обвінчались – і вже навіки разом. Та є й інша думка у письменника. Так, в оповіданні «Ідеальна любов» розповідається про хлопця-одинака, який не вірив у любов. Але одного разу зустрів жінку і покохав її «чистою і святою любов'ю». Це почуття тривало все життя і було, на думку героя, «кращим у світі» [6, с. 154].

Тема новітньої історії України початку ХХ століття, що також займає певне місце у творах Дмитра Тягнигоре, розкрита в таких оповіданнях: «За мрії на Сибір», «Чотириногий революціонер», «Спомин» тощо. У всіх названих оповіданнях порізному, але змістовно і взаємодоповнююче, подані жакливі картини реального життя дореволюційної й післяреволюційної епохи. За свої мрії потрапила у Сибір українська дівчина, яка не могла змиритися з дійсністю й сміливо виступила на захист народу проти царського гніту і водночас за національні питання. Вона говорила батькові: «Для чого у нас нема українських шкіл? Та ж три четверті населення України говорить своєю рідною мовою [...] Хіба ви забули, що Україна мала своїх гетьманів, свою церкву, своє військо і те все захланна Москва скасувала, царі придушили». На допиті героїня сміливо відповідала шефові жандармів, що вона «українка». Коли той заперечував, що нібито нема такої народності, Марія Кравченко з гордістю говорила: «Це ви їх називали малоросами, а наш край Малоросією, але він був, є і буде Україна, тож і я є українка» [5, с. 41, 50]. У творі «Чотириногий революціонер» автор розказав випадок, коли в Сибіру ведмідь напав на карателів і загриз їх, врятувавши жертву від розстрілу. Звір, як зробив висновок автор, виявився благороднішим за людей. Сама назва оповідання «Спомин» – це страшна картина післяреволюційного існування голодних людей, а висновок із твору – «голод цілком змінює людину» [6, с. 132, 134] – свідчить про пережите самим письменником.

Важливою особливістю оповідань Дмитра Тягнигоре є те, що написані вони простою зрозумілою мовою. І хоча в деяких із них міститься підзаголовок «оповідання для молоді», такими можна назвати більшість із них. Зазвичай письменник робив дидактичні висновки до творів, які є актуальними й сьогодні: «На тій безсмертній славі козацькій тримається віра православна і сама Україна», «Вперед, соколи, не орел вас кличе з Хортиці, а беззахисна Орлиця – матір наша Україна» [4, с. 94, 126]; «Той дух її безсмертний кличе нас усіх на святе, велике діло до боротьби з ворогом за волю і долю» [6, с. 77].

Творчість Дмитра Тягнигоре – одне із цікавих явищ у важливому процесі відродження й утвердження національної літератури. Тема козацтва, що стала провідною в малій емігрантській прозі письменника, й тема визволення України від будь-якої влади у ХХ столітті засвідчують патріотичні почуття Дмитра Тягнигоре. Його діяльність в еміграції за відродження козащини була сповнена надією на збереження

українських традицій, про що свідчить національно-патріотичний дискурс його творів. Вони особливо необхідні молоді, адже боротьба за державність триває, а без вивчення спадщини письменника-патріота картина українського літературного процесу не буде повною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бондаренко В.* Вільнокозацький рух у Північній і Південній Америці (1923–1939 рр.) / В. Бондаренко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. – Острог, 2013. – Вип. 21. – С. 22–27.
2. *Войценко О.* Літопис українського життя в Канаді / А. Войценко. – Вінніпег, 1963. – Т. 2. – 395 с.
3. *Житкевич А.* Тріумф у Детройті / А. Житкевич. – МІСТ-Online. – 2013. – 1 травня. Режим доступу : <http://meest-online.com/culture/triumf-u-detrojt/>. (дата звернення: 13.12.2016).
4. *Тягнигоре Дмитро.* Козацьке Серце і інші оповідання / Дмитро Тягнигоре. – Вінніпег, 1927. – 191 с.
5. *Тягнигоре Дмитро.* Королева Розбійників і інші оповідання / Дмитро Тягнигоре. – Вінніпег, Манітоба, Канада, 1938. – 154 с.
6. *Тягнигоре Дмитро.* Розбійник Іван Пушкар і інші оповідання / Дмитро Тягнигоре. – Вінніпег, Ман, 1936. – 159 с.
7. Енциклопедія українознавства : Словникова частина : Т. 9. – Львів, 2000. – Режим доступу : <http://izbornyk.org.ua/encycl/euii09.htm>

Стаття: надійшла до редакції 31.03.2017

прийнята до друку 13.04.2017

NATIONAL-PATRIOTIC DISCOURSE IN THE SHORT STORIES BY DMITRO TYAHNIGORE

Iryna ZHYLENKO

*Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University,
Department of Germanic Languages and Foreign Literature,
61, Ohienko Str., Kamianets-Podilsky, 32300, Ukraine,
e-mail: ariadna_365@mail.ru*

The article centers on the creative legacy of a little known writer of the interwar period Dmytro Tyahnygore (real name Sidletsykyi, approximately 1880–1945). It reveals the basis of the national-patriotic discourse of his short stories which is presented in the collections «Cossack's heart and other stories» (1927), «Brigand Ivan Pushkar and other stories (1936)» and «The Queen of brigands and other stories» (1938). The author took on an active civil role, and hence his short stories are being analysed through the lens of this ideational-thematic as well as genre-stylistic dominants.

It is stated that Dmytro Tyahnygore's appeal to the historical material is an attempt to comprehend Ukraine's past in a qualitatively new spiritual context. In almost all the

fast fiction works one can feel deep love for Ukraine and a wish to tell about its glorious past. The theme of the Cossacks is essential in Dmytro Tyahnygore's work. The writer was well-aware of the Ukrainian folklore, Cossacks chronicles, Ukrainian history and works of prominent artists of the 19th century. The depiction of female avengers plays an important role in the writer's oeuvre. The type of a strong and resolute woman is an exemplary image of the heroine existing in the Ukrainian literature. Dmytro Tyahnygore's short stories are characterized by folklore traditions, the dominance of the dialogic type of writing, deep symbolism and bright artistic devices of painting. The works' structure and composition are similar to the fairy-tales with introductory and closing summary conclusions, which are often of didactic content.

The article concludes that Dmytro Tyahnygore's work is one of the interesting phenomena in the important process of national literature's revival and formation. The theme of Cossacks, which has become the leading one in the writer's emigration prose, as well as the theme of Ukraine's liberation from any authority in the 20th century manifest patriotic feelings of the writer. His work in the emigration during the Cossacks revival was full of hope to keep Ukrainian traditions, which is indicated by the national-patriotic discourse of his works, which are especially necessary for the youth since the struggle for the statehood continues, and the picture of the Ukrainian literary process cannot be complete without studying the patriot-writer's heritage.

Keywords: Ukraine, short stories, flash fiction, patriotism, Cossacks, freedom, female avenger, folklore.